

Vänskap

Eva Österberg samlar i sin bok¹ en samling essäer som bildar en översikt av vänskap som begrepp och företeelse i västerländskt tänkande. Författarens ut-sagda avsikt med skildringen är att visa vänskapens potential som tanke och historiskt fenomen samt dess variationer över tid. Österberg poängterar att detta inte är ett försök till den stora boken om vänskap i det europeiska tänkandet från antik till nutid. Istället vill hon beskriva olika sätt att tänka om vänskap under en lång period. Hon presenterar också faktiska vänskapsrelationer, som hon finner i dagböcker och brev och menar sig ge ett semantiskt fält för begreppet vänskap.

Österberg tar i sin bok avstamp i begrepps-paret privat och offentligt och visar hur vänskap tidigare inte bara var privat utan också ett ideal för det offentliga livet. Den privata vänskapen växte fram när vänskapen började uppfattas som någonting som kunde innebära ett hot, en risk för korruption. Vänskapsideal genom tiderna behandlas och både grekiska filosofer och Pippi Långstrump får ge exempel på hur vänskap kan betraktas. Även ovänner behandlas och i ovänskap kan man ana vilka vänskapliga tabun som har överskridits eller vilka vänskapsregler som har brutits mot.

Verkliga exempel på vänskap kommer från självbiografier, dagböcker och brev, samtidigt som skönlitterära exempel på vänskap visar oss hur vänskapen har skildrats under årens lopp. Den enkönade vänskapen och vänskapens språk behandlas. Vänskap är något som framförallt har ansetts förekomma mellan man och man, kvinna och kvinna. Språket som används vänner emellan har under många perioder varit sådant att vi idag skulle uppfatta det mer som erotiska kärleksyttringar. Småningom kom också den romantiska vänskapen mellan kvinnor att uppfattas som ett hot när föreställningen om kvinnans asexualitet luckrades upp.

Vänskapen till djuren har fått ett eget kapitel som mycket fokuserar på människans förhållande till husdjur och ickedomesticerade djur genom historien. Hur vi uppfattar djurens plats i familjen eller bland levande varelser påverkar också våra möjligheter till vänskap med djur.

Österberg avslutar med att sammanfatta hur vänskapen som en del av politiken senare blev en del av det privata, för att slutligen idag kunna spela en roll i båda sfärerna. Dagens koncentration vid skapandet

och upprätthållandet av nätverk är ett exempel på hur vänskap kan vara riskfyllt genom den informella och halvprivata karaktär som människors offentliga kontakter kan ha. Men även när det gäller freds- och konfliktforskning talar man om vänskapsprinciper som ömsesidighet och jämställdhet som en väg mot fredligt samarbete. Vänskap är, menar Österberg, någonting vi vill och måste ha i det privata, men vänskap i det offentliga är snarare ofta en komplikation. Vänskaplig lojalitet får inte vara det som styr, istället är det vänskapsidealen som borde sättas högst.

Det essäistiska upplägget gör att läsaren kan koncentrera sig på de bitar som intresserar mest, och det gör det också lätt för författaren att hoppa mellan vänskapens olika dimensioner. Det är som sagt inte en historisk genomgång av vänskapsbegreppet. Dessutom varierar fokus mellan föreställningar om vänskap, vänskapens uttrycksformer och vänskapens känslomässiga innehåll. Den lilla människans vänskap skulle kanske kunna ha fått större plats, inte bara som enskilda exempel på speciella personers vänskap, utan också vilka värderingar som har lagts i begreppet vänskap hos lägre samhällsklasser under olika perioder.

Österbergs bok är välkommen – vänskap spelar stor roll och har spelat stor roll i västerländsk kultur. Framförallt tillmäts vänskapen ofta en viktig roll. Vi förväntas ha vänner, vi använder våra vänner, vi saknar vänner, vi blir av med vänner, vi skaffar oss ovänner. Men frågan är vad vänskap egentligen innebär och omfattar. Det är en inte alltför lätt fråga att besvara och Österberg visar att olika tider ger olika svar.

Blanka Henriksson

¹ Österberg Eva. *Vänskap – en lång historia*. Stockholm: Atlantis 2007. 327 s.